

Максим Яцина

*асистент кафедри політики в сфері боротьби зі злочинністю
та кримінального права навчально-наукового юридичного
інституту Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

ORCID: 0000-0001-5512-5378

ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОЦІНКИ МОВИ НЕНАВИСТІ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Протягом останнього року використання в Україні «мови ворожнечі» представниками російського простору та публічними особами набуло загрозливих розмірів через поширення в соціальних мережах та вплив на радикалізацію настрів в суспільстві.

Мова ворожнечі або мова ненависті (з англ. – hate speech) – це всі форми вираження, котрі поширюють, розпалюють, підтримують або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм чи інші форми ненависті, що базуються на нетерпимості, в тому числі: нетерпимості, що виявляється у формі агресивного націоналізму та етноцентризму, дискримінації і ворожого ставлення до меншин, іммігрантів та осіб іншого походження [1 с. 91; 2]. Словосполучення «всі форми вираження» має на увазі не тільки мову, але й зображення, відео або будь-яку іншу форму діяльності. Підкреслюється, що мова ворожнечі є серйозною проблемою і може являти порушення прав людини. Мова ворожнечі небезпечна не тільки тому, що шкідлива, а й тому, що це може привести до більш серйозних порушень прав людини, у тому числі фізичного насильства.

Якщо мова ворожнечі підбурює до насильства, то вона заборонена міжнародним правом. Зокрема, ст. 20 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права зобов'язує Держави законом заборонити будь-який виступ на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства [3]. На практиці це означає, що держави повинні розробити законодавство, що встановлює кримінальне та інше покарання за такі протиправні форми висловлювання. Однак ці закони не повинні використовуватися, щоб придушити голоси незгодних і обмежити вільний потік інформації та думок.

Поняття «мова ворожнечі» визначається також у численних документах Ради Європи, ОБСЄ та інших міжнародних організацій.

На сьогодні поняття «мова ворожнечі» не має однозначного визначення ані у нормативно-правових актах, ані у вітчизняній чи зарубіжній науковій думці. Мова ворожнечі тісно пов'язана з основним правом на свободу вираження поглядів, що декларується в Європейській конвенції з прав людини, але, одночас-

но, мова ворожнечі суперечить забороні дискримінації та праву на повагу до приватного і сімейного життя.

Не заважаючи наявності великої кількості поглядів щодо того, що слід розуміти під мовою ненависті, однак, варто наголосити, що всі вони зводяться до того, будь-яка мова ворожнечі є шкідливою, оскільки вона підриває соціальну згуртованість, спричиняє дискримінацію, розколює суспільство та може призвести до насильства, що є кроком назад для справи миру, стабільності, сталого розвитку та реалізації прав людини для всіх.

Явище мови ворожнечі з кримінально-правової точки зору у вітчизняній науці є малодослідженим. Дослідники різних галузей у своєму тлумаченні поняття, розкривають різноманітні його аспекти.

Однак, характерною рисою мови ворожнечі, про яку згадують усі дослідники є те, що вона застосовується до особи чи групи на основі того, ким вони є. Наприклад, якщо одна людина грубо відповіла іншій у громадському транспорті, бо її штовхнули, це є образою. Але якщо в тій самій ситуації людина вживає дискримінаційні вислови стосовно ідентичності цієї людини чи групи, до якої вона належить, або підбурює інших до дискримінації цієї людини або її групи, то це вже є мовою ненависті.

Українське законодавство не передбачає кримінальної відповідальності за мову ворожнечі, яка підбурює до насильства. Однак, ст. 161 Кримінального кодексу «Порушення рівноправності громадян залежно від їхньої расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками» – може використовуватися для кримінального переслідування за мову ворожнечі. На практиці кримінальне переслідування за мову ворожнечі, яка підбурює до насильства, відбувається в Україні вкрай рідко [4].

Ст. 161 КК України може застосовуватися до злочинів на ґрунті ненависті – кримінальних дій, що вчиняються через упередження чи негативне стереотипне ставлення до певних груп. Злочин на ґрунті ненависті має дві обов'язкові ознаки: діяння має являти собою злочин відповідно до кримінального законодавства і завдавати фізичної, матеріальної чи моральної шкоди (наприклад, умисне пошкодження майна, напади, побиття тощо) і діяння повинно бути вмотивоване упередженням.

Станом на сьогодні, в Україні зберігається обмежена можливість притягнення до відповідальності за використання або поширення «мови ворожнечі». Одним із найбільш розповсюджених засобів протидії «мові ворожнечі» залишається притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 161 КК України.

Окремої уваги також заслуговує ст. 300 КК України, яку теж можна розглядати у контексті мови ненависті. Ст. 300 «Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію»: 1. Ввезення в Україну творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи

релігійну нетерпимість та дискримінацію, з метою збути чи розповсюдження або їх виготовлення, зберігання, перевезення чи інше переміщення з тією самою метою або їх збут чи розповсюдження, а також примушування до участі в їх створенні[4].

Якщо говорити про мову ненависті у контексті війни росії проти України, то вона давно стала одним з основних засобів російської пропаганди. Саме мовою ненависті відносно України та українців систематично наповнювалося населення росії ще з 2014 р.

Мова ворожнечі в російській пропаганді проти України є поширеною проблемою, яка має далекосяжні наслідки для цієї кровожерливої війни. Використання підбурливої та образливої лексики в ЗМІ та на онлайн-платформах укріплює негативні стереотипи та розпалює ворожнечу російського населення щодо України.

Російська пропаганда часто використовує мову ненависті також, щоб дегуманізувати українців і зобразити їх у негативному світлі, не тільки, власне, у росії, а й за кордоном. Відтак, вплив мови ненависті в російській пропаганді проти України є значним, оскільки вона не лише формує суспільне сприйняття, але й впливає на політичні рішення та міжнародні відносини.

Боротьба з мовою ненависті в російській пропаганді проти України вимагає багатостороннього підходу, включаючи посилене регулювання медіаконтенту, освітні та просвітницькі кампанії та міжнародне втручання. Особи також відіграють вирішальну роль у боротьбі з мовою ненависті, повідомляючи про її випадки, пропагуючи послання миру та розуміння та беручи участь у конструктивному діалозі з тими, хто поширює мову ненависті.

Підсумовуючи, поширеність мови ненависті в російській пропаганді проти України є актуальною проблемою, яка вимагає уваги та дій. Адже, саме завдяки систематичному «наповненню» свідомості жителів росії мовою ненависті російській владі легко вдається виправдовувати кровожерливу війну проти України. Російські солдати, які чинять звірства, які здавалося, не можливі у XXI столітті, щиро вірять, що вони нічого поганого не роблять, оскільки позбавляють світ від «українацистів».

1. *Ісакова Т. О. Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору. Стратегічні пріоритети. №4 (41). 2016. С. 90-97. URL: <https://ippi.org.ua/sites/default/files/isakova.pdf>*
2. *Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105*
3. *Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105*
4. *Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>*

Яцина Максим. До питання кримінально-правової оцінки мови ненависті в контексті війни РФ проти України

У статті піднімаються питання пов'язані з використанням мови ненависті у контексті війни російської федерації проти України. Автор окреслює поняття «мови ненависті», акцентуючи увагу на його визначенні у міжнародно-правових актах, таких як: Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права; та документах міжнародних організацій, таких як: Рада Європи, Організація з безпеки та співробітництва у Європі, Організація Об'єднаних Націй. Автор узагальнює, що не заважаючи на наявність великої кількості поглядів щодо того, що слід розуміти під мовою ненависті, однак, варто наголосити, що всі вони зводяться до того, будь-яка мова ворожнечі є шкідливою, оскільки вона підриває соціальну згуртованість, спричиняє дискримінацію, розколює суспільство та може призвести до насильства, що є кроком назад для справи миру, стабільності, сталого розвитку та реалізації прав людини для всіх.

Піднімаючи кримінально-правовий аспект мови ненависті, автор підкреслює, що явище мови ворожнечі з кримінально-правової точки зору у українській науці в цілому, так і кримінально-правовій науці є малодослідженим. Дослідники різних галузей у своєму тлумаченні поняття, розкривають різноманітні йогоаспекти. Однак, узагальнює автор, характерною рисою мови ненависті, про яку згадують усі дослідники є те, що вона застосовується до особи чи групи на основі того, ким вони є.

Автор зазначає, що станом на сьогодні, в Україні зберігається обмежена можливість притягнення до відповідальності за використання або поширення «мови ворожнечі», оскільки в Україні досі відсутня кримінальна відповідальність за мову ненависті. Одним із найбільш розповсюджених засобів протидії «мові ненависті» залишається притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 161 Кримінального кодексу України. Іншою потенційною статтею Кримінального кодексу України, яка потенційно може бути використана для притягнення особи до кримінальної відповідальності за мову ненависті може бути ст. 300 Кримінального кодексу України.

У контексті війни росії проти України, зазначає автор, мова ненависті в російській пропаганді є поширеною проблемою, яка має далекосяжні наслідки для цій кровожерливої війни. Використання підбурливої та образливої лексики в ЗМІ та на онлайн-платформах укріплює негативні стереотипи та розпалює ворожнечу російського населення щодо України, а відтак це сприяє вчиненню жакхів, які російські військові чинять щодо українського населення.

Ключові слова: мова ненависті, злочин ненависті, війна, агресія, пропаганда.

Yatsyna Maksym. On the issue of criminal-legal evaluation of hate speech in the context of the war of the Russian Federation against Ukraine

On the question of the criminal legal assessment of hate speech in the context of the russian war against Ukraine. The article raises issues related to the use of hate speech in the context of the Russian Federation's war against Ukraine. The author outlines the concept of «hate speech», focusing on its definition in international legal acts, such as: the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, the International Covenant on Civil and Political Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights; and documents of international organizations, such as: the Council of Europe, the Organization for Security

and Cooperation in Europe, the United Nations. The author summarizes that despite the existence of a large number of views on what should be understood by hate speech, however, it is worth emphasizing that all of them boil down to the fact that any hate speech is harmful because it undermines social cohesion, causes discrimination, divides society and can lead to violence, which is a step backwards for the cause of peace, stability, sustainable development and the realization of human rights for all.

Raising the criminal-legal aspect of hate speech, the author emphasizes that the phenomenon of hate speech from a criminal-legal point of view is understudied in Ukrainian science as a whole, as well as in criminal-legal science. Researchers of various fields in their interpretation of the concept reveal its various aspects. However, the author summarizes, a characteristic feature of hate speech that all researchers mention is that it is applied to a person or group based on who they are.

The author notes that as of today, in Ukraine there is still a limited possibility of prosecution for the use or distribution of «hate speech», as there is still no criminal liability for hate speech in Ukraine. One of the most common means of combating «hate speech» remains the prosecution of a person under Article 161 of the Criminal Code of Ukraine. Another potential article of the Criminal Code of Ukraine, which can potentially be used to prosecute a person for hate speech, can be Art. 300 of the Criminal Code of Ukraine.

In the context of Russia's war against Ukraine, the author notes, hate speech in Russian propaganda is a widespread problem that has far-reaching consequences for this bloodthirsty war. The use of inflammatory and offensive language in the mass media and on online platforms reinforces negative stereotypes and inflames the enmity of the Russian population towards Ukraine, and thus contributes to the atrocities that the Russian military is committing against the Ukrainian population.

Keywords: hate speech, hate crime, war, aggression, propaganda.